

expectans se divinitus adjuvari, sed sibi naturali possibilitate sufficiens, quidquid laboris vel doloris ingeritur, pro justitia et vita æterna patientissime sustinet? An vero, inquiunt, idonea est iniquorum voluntas, Deo non adjuvante, ut se ipsi in cruciatibus pro iniquitate, et antequam ab aliis crucientur exerceant; idonea est voluntas moras vitæ hujus amantium, ut Deo non adjuvante, inter atrocissima et longa tormenta in mendacio perseverent, ne sua facinora confitentes, jubeantur occidi; et non est idonea justorum voluntas, nisi eis vires desuper suggerantur, quaslibet poenas, vel ipsius decore justitiæ, vel æternæ vitæ amore perferre?

XIV. Qui hæc dicunt, non intelligunt et quemque iniquorum tanto esse ad quæcumque mala perferenda durior, quanto in eo major est cupiditas mundi; et quemque justorum tanto esse ad quæcumque mala perferenda fortior, quanto in eo est major charitas Dei. Sed cupiditas mundi initium habet ex arbitrio voluntatis, progressum ex jucunditate voluptatis, firmamentum ex vinculo consuetudinis: «Charitas autem Dei diffusa est in cordibus nostris, non utique ex nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis¹.» Proinde ab illo est patientia justorum, per quem diffunditur charitas eorum. Quam charitatem laudans atque commendans Apostolus, inter cætera ejus bona dixit eam et cuncta sufferre. «Charitas, inquit, magnanima est.» Et paulo post ait: «Omnia tolerat².» Quanto ergo major est in sanctis charitas Dei, tanto magis pro eo quod diligitur, et quanto major est in peccatoribus cupiditas mundi, tanto magis pro eo quod concupiscitur, omnia tolerantur. Ac per hoc inde est patientia vera justorum, unde est in eis charitas Dei; et inde est patientia falsa iniquorum, unde est in eis

¹ Rom. v, 5. — ² I Cor. xiii, 4 et 7.

cupiditas mundi. Propter quod dicit Joannes apostolus: «Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, dilectio Patris non est in ipso.» Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi: quæ non est ex Patre, sed ex mundo est¹. Hæc igitur concupiscentia, quæ non est ex Patre, sed ex mundo, quanto fuerit in homine vehementior et ardentior, tanto fit quisque pro eo quod concupiscit, omnium molestiarum dolorumque patientior. Idcirco, sicut supra diximus; non est ista patientia desursum descendens: patientia vero piorum desursum est descendens a Patre luminum. Itaque illa terrena est, ista cœlestis: illa animalis, ista spiritalis; illa diabolica, ista deifica. Quoniam concupiscentia, qua fit ut peccantes omnia pertinaciter patiantur, ex mundo est; charitas autem, qua fit ut recte viventes omnia fortiter patiantur, ex Deo est. Et ideo illi falsæ patientiæ potest sine adjutorio Dei voluntas humana sufficere; tanto durior, quanto cupidior; et eo tolerabilius mala sustinens, quo ipsa fit peior: huic autem, quæ vera patientia est, ideo voluntas humana, nisi desuper adjuta et inflammata, non sufficit, quia Spiritus sanctus est ignis ejus; quo nisi accensa diligat impassibile bonum, ferre non potest quod patitur malum.

XV. Sicut enim divina testantur Eloquia, «Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in illo manet².» Quisquis ergo contendit haberi posse Dei charitatem sine Dei adjutorio, quid aliud contendit, nisi haberi Deum posse sine Deo? Quis autem hoc dicat Christianus, quod nullus dicere audeat insanus? Exultans ergo apud Apostolum vera, pia, fidelisque patientia, dicit ore sanctorum: «Quis nos separabit a charitate Christi? Tribu-

¹ I Joan. ii, 15, 16. — ² Id. iv, 16.

» latio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas?
 » an periculum? an gladius? Sicut scriptum est: Quia prop-
 » ter te mortificamur tota die, deputati sumus sicut oves
 » victimæ¹. Sed in his omnibus supervincimus per eum qui
 » dilexit nos: » non per nos, sed, « per eum qui dilexit nos. »
 Deinde sequitur et adjungit: « Certus sum enim, quia neque
 » mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, ne-
 » que Potestates, neque præsentia, neque futura, neque
 » altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit
 » nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu
 » Domino nostro². Hæc est illa charitas Dei, quæ diffusa est
 » in cordibus nostris: » non ex nobis, sed « per Spiritum
 » sanctum, qui datus est nobis³. » Malorum autem « con-
 » cupiscentia, » propter quam in eis est falsa patientia,
 « Non est ex Patre, sicut dicit apostolus Joannes, sed
 » ex mundo est⁴. »

XVI. Hic dicet aliquis: Si ex mundo est concupiscen-
 tia malorum, per quam fit ut mala omnia pro eo quod ab
 illis concupiscitur perferant, quomodo ex eorum dicitur
 voluntate? Quasi vero non et ipsi ex mundo sint, cum ab
 eis diligitur mundus, deserto eo per quem factus est mun-
 dus. « Serviunt enim creaturæ potius quam Creatori,
 » qui est benedictus in sæcula⁵. » Sive itaque mundi vo-
 cabulo Joannes apostolus dilectores significaverit mundi,
 voluntas quæ ex ipsis est, utique ex mundo est: sive mundi
 nomine cælum et terram et quæcumque in eis sunt, hoc est,
 universam complexus sit creaturam, voluntas procul dubio
 creaturæ, quæ non est Creatoris, ex mundo est. Propter
 quod talibus Dominus dicit: « Vos de deorsum estis, ego
 » de sursum sum: vos de hoc mundo estis, ego non sum
 » de hoc mundo⁶. » Apostolis autem dicit: « Si de mundo

¹ Psal. XLIII, 22. — ² Rom. VIII, 35, 39. — ³ Id. V, 5. — ⁴ Joan. II, 16.
 — ⁵ Rom. I, 5. — ⁶ Joan. VIII, 23.

» hoc essetis, mundus quod suum est diligeret¹. » Sed ne
 sibi amplius arrogarent, quam eorum mensura poscebat,
 et hoc quod eos non esse dixit ex mundo, naturæ putarent
 esse, non gratiæ: « Quia vero, inquit, de mundo non
 » estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos
 » mundus. » Ergo de mundo erant: nam ut de mundo non
 essent, electi sunt de mundo.

XVII. Hanc autem electionem non præcedentium in
 bonis operibus meritorum, sed electionem gratiæ demon-
 strans Apostolus, sic inquit: « Et in hoc tempore reliquiæ
 » per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gra-
 » tia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est
 » gratia². » Hæc est electio gratiæ, id est, electio qua per
 Dei gratiam homines eliguntur. Hæc est, inquam, electio
 gratiæ, qua omnia bona merita præveniuntur humana.
 Si enim ullis bonis meritis datur, jam non gratis datur,
 sed debita redditur, ac per hoc non vero nomine gratia
 nuncupatur; ubi « Merces, sicut idem dicit Apostolus,
 » non imputatur secundum gratiam, sed secundum de-
 » bitum³. » Si autem ut vera sit gratia, id est, gratuita,
 nihil invenit in homine, cui merito debeatur; quod bene
 intelligitur et in eo quod dictum est: « Pro nihilo salvos
 » facies eos⁴: » profecto ipsa dat merita, non meritis da-
 tur. Prævenit ergo etiam fidem, ex qua omnia bona opera
 incipiunt. « Justus enim, sicut scriptum est, ex fide
 » vivit⁵. » Porro autem gratia non solum adjuvat justum,
 verumetiam justificat impium. Et ideo etiam cum adjuvat
 justum, et videtur ejus meritis reddi, nec sic desinit esse
 gratia; quoniam id adjuvat quod ipsa est largita. Propter
 hanc itaque gratiam, quæ cuncta bona merita humana
 ræcedit, non solum Christus ab impiis occisus est, verum-

¹ Joan. XV, 19. — ² Rom. XI, 5-6. — ³ Id. IV, 4. — ⁴ Psal. LV, 8. —
⁵ Habac. II, 4.

etiam « Pro impiis mortuus est¹. » Et antequam moreretur, non utique justos, sed justificandos elegit Apostolos, quibus ait: « Ego vos de mundo elegi². » Quibus enim dixit: « De mundo non estis; » et ne putarent se nunquam fuisse de mundo, mox addidit: « Sed ego vos de mundo » elegi: » profecto ut de mundo non essent, ipsius in eos electione collatum est. Quocirca si per suam justitiam, non per gratiam ejus eligerentur, non de mundo electi essent: quoniam de mundo jam non essent, si jam justus essent. Deinde si propterea sunt electi, quia jam justus erant; ipsi priores jam Dominum elegerant. Quis enim potest esse justus, nisi eligendo justitiam? « Finis autem legis Christus » ad justitiam omni credenti³. Qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio; ut » quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino » gloriatur⁴. » Ipse est ergo nostra justitia.

XVIII. Unde et antiqui justus ante incarnationem Verbi, in hac fide Christi, et in hac vera justitia, quod est nobis Christus, justificati sunt; hoc credentes futurum, quod nos credimus factum: et ipsi gratia salvi facti per fidem, non ex se ipsis, sed Dei dono⁵; non ex operibus, ne forte extollerentur. Bona quippe opera eorum non prævenerunt misericordiam Dei, sed subsecuta sunt. Ipsi quippe audierunt, ipsi scripserunt longe antequam Christus venisset in carne: « Miserebor cui misertus ero, et misericordiam » præstabo cui misericors fuero⁶. » E quibus Dei verbis, tanto post apostolus Paulus diceret: « Igitur non volentis, » neque currentis, sed miserentis est Dei⁷. » Ipsorum etiam vox est longe antequam Christus venisset in carne: « Deus » meus, misericordia ejus præveniet me⁸. » Quomodo autem possent alieni esse a fide Christi, quorum charitate etiam

¹ Rom. v, 6. — ² Joan. xv, 16. — ³ Rom. x, 4. — ⁴ 1 Cor. i, 30. — ⁵ Ephes. ii, 8. — ⁶ Exod. xxxiii, 19. — ⁷ Rom. ix, 16. — ⁸ Psal. lvin, 11.

nobis prænuntiatus est Christus; sine cujus fide quisquam mortalium nec fuit, nec est, nec esse aliquando poterit justus? Si ergo jam justus a Christo eligerentur Apostoli, prius illum ipsi elegissent, ut justus eligi possent; quia sine illo justus esse non possent. Sed non ita factum est, ipse quippe illis ait: « Non vos me elegistis, sed ego vos elegi¹. » Unde dicit apostolus Joannes: « Non quod dilexerimus » Deum, sed quia ipse prior dilexit nos². »

XIX. Quod cum ita sit, quid est homo utens in hac vita propria voluntate, antequam eligat et diligat Deum, nisi injustus et impius? Quid est, inquam, homo aberrans a Creatore creatura, nisi Creator ejus memor sit ejus³, et eligat eum gratis, et diligat gratis? Quia ipse non potest eligere vel diligere, nisi prius electus dilectusque curetur, qui cæcitate eligenda non cernit, et languore diligenda fastidit. Sed forte quis dicat: Quomodo Deus prius eligit et diligit iniquos, ut justificet eos, cum scriptum sit: « Odisti, » Domine, omnes operantes iniquitatem⁴. » Quomodo putamus, nisi miro et ineffabili modo? et tamen etiam nos possumus cogitare, quod medicus bonus ægrotum et odit et diligit: odit enim, quia ægrotat; diligit, ut ægritudinem pellat.

XX. Hæc propter charitatem dicta sint, sine qua in nobis non potest esse vera patientia; quia in bonis charitas Dei est, quæ tolerat omnia, sicut in malis mundi cupiditas. Sed hæc charitas per Spiritum sanctum est in nobis, qui datus est nobis⁵. Unde a quo nobis est charitas, ab illo est patientia. Mundi autem cupiditas, quando patienter sustinet onera cujuslibet calamitatis, gloriatur de viribus propriæ voluntatis, tanquam de stupore morbi, non de robore sanitatis. Insana est ista gloriatio; non est patientia.

¹ Joan. xv, 16. — Id. iv, 10. — ² Psal. viii, 5. — ³ Id. v, 7. — ⁴ Rom. v, 5.

tiæ, sed dementiæ. Voluntas ista tanto videtur patientior acerborum malorum, quanto est avidior temporalium bonorum, quia inanior æternorum.

XXI. Quod si eam exagitat et inflamat fallacibus visis et suasionibus immundis diabolicus spiritus et maligna conspiratione sociatus, efficit hominis voluntatem, vel errore dementem, vel appetitu cujuslibet mundanæ delectationis ardentem : quæ cum videtur intolerabilia mirabiliter sustinere, non tamen ideo etiam voluntas mala sine instigatione alterius immundi spiritus, sicut voluntas bona sine adjutorio sancti Spiritus non potest esse. Nam esse posse voluntatem malam etiam sine aliquo spiritu vel seducente vel incitante, in ipso diabolo satis ostenditur, qui per nullum alium diabolum, sed propria voluntate factus diabolus invenitur. Voluntas itaque mala sive cupiditate rapiatur, sive timore revocetur, sive lætitia diffundatur, sive tristitia contrahatur, atque in his omnibus perturbationibus animi quæcumque sunt aliis vel alio tempore graviora contemnat et perferat ; potest et sine alterius spiritus instinctu se ipsa seducere, et defectu a superioribus in inferiora lapsando, quanto jucundius æstimaverit quod adipisci appetit, vel amittere metuit, vel adeptum gaudet, vel amissum dolet, tanto tolerabilius pro eo ferre quod sibi minus est ad patiendum, quam illud ad fruendum. Quidquid enim illud est, ex creatura est, cujus nota voluptas est. Quodam modo enim familiari contactu atque connexu ad experiendam ejus suavitatem adjacet amanti creaturæ amata creatura.

XXII. Voluptas autem Creatoris, de qua scriptum est : « Et torrente voluptatis tuæ potabis eos¹, » longe alterius generis est : neque enim, sicut nos, creatura est. Nisi ergo amor ejus detur inde nobis, non est unde esse possit in no-

¹ Psal. xxxv, 9.

bis. Ac per hoc voluntas bona, qua diligitur Deus, in homine non potest esse, nisi in quo Deus operatur et velle¹. Hæc igitur voluntas bona, id est, voluntas Deo fideliter subdita, voluntas sanctitate superni ardoris accensa, voluntas quæ diligit Deum et proximum propter Deum ; sive amore, de quo respondet apostolus Petrus : « Domine, tu » scis, quia amo te² ; » sive timore, de quo dicit apostolus Paulus : « In timore et tremore vestram ipsorum salutem » operamini³ ; » sive gaudio, de quo dicit : « Spe gaudentes, in tribulatione patientes⁴, » sive tristitia, qualem se dicit magnam habuisse pro fratribus suis⁵ ; quæcumque amara et aspera sufferat, charitas Dei est⁶, quæ omnia tolerat, quæ non diffunditur in cordibus nostris, nisi per Spiritum sanctum, qui datus est nobis⁷. Unde nequaquam dubitante pietate, sicut charitas sancte amantium, ita patientia pie tolerantium Dei donum est. Neque enim divina Scriptura fallit aut fallitur, quæ non solum in veteribus Libris habet hujus rei testimonia, cum Deo dicitur : « Patientia mea tu es⁸ ; » et, « Ab ipso est patientia mea⁹ : » et ubi alius Propheta dicit, accipere nos Spiritum fortitudinis : verumetiam in apostolicis Litteris legitur : « Quia » vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis » in eum, sed ut etiam patiamini propter eum¹⁰. » Non ergo quasi de proprio faciat animum elatum quod sibi audit esse donatum.

XXIII. Si quis autem non habens charitatem, quæ pertinet ad unitatem spiritus et vinculum pacis¹¹, quo catholica Ecclesia congregata connectitur, in aliquo schismate constitutus, ne Christum neget, patitur tribulationes, angustias, famem, nuditatem, persecutionem, pericula, car-

¹ Philip. II, 13. — ² Joan. XXI, 15. — ³ Philip. II, 12. — ⁴ Rom. XII, 12. — ⁵ Id. IX, 2. — ⁶ I Cor. XIII, 7. — ⁷ Rom. V, 5. — ⁸ Psal. LXX, 5. — ⁹ Id. LXI, 6. — ¹⁰ Philip. I, 29. — ¹¹ Ephes. IV, 3.

ceres, vincula, tormenta, gladium, vel flammam, vel bestias, vel ipsam crucem timore gehennarum, et ignis æterni: nullo modo ista culpanda sunt, imo vero et hæc laudanda patientia est. Non enim dicere poterimus, melius ei fuisse ut Christum negando nihil eorum pateretur, quæ passus est confitendo: sed existimandum est fortasse tolerabilius ei futurum iudicium, quam si Christum negando cuncta illa vitaret: ut illud quod ait Apostolus: « Si tradidero corpus » meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil » mihi prodest¹; » nihil prodesse intelligatur ad regnum cœlorum obtinendum, non ad extremi iudicii tolerabilius supplicium subeundum.

XXIV. Sed merito quæri potest, utrum et ista patientia donum Dei sit, an viribus tribuenda sit voluntatis humanæ, qua quisque ab Ecclesia separatus, non pro errore qui eum separavit, sed pro veritate sacramenti seu verbi quæ apud eum remansit, timore pœnarum æternarum pœnas patitur temporales. Cavendum est enim, ne forte, si Dei donum istam patientiam dixerimus, hi quibus inest, etiam ad regnum Dei pertinere credantur; si autem illam donum Dei esse negaverimus, cogamur fateri, sine adiutorio et munere Dei in voluntate hominis esse posse aliquid boni. Neque enim hoc non est bonum, ut credat homo æterno supplicio se esse puniendum, si negaverit Christum, et pro ista fide quaecumque supplicium perferat et contemnat humanum.

XXV. Proinde sicut negandum non est hoc esse donum Dei, ita intelligendum est alia esse Dei dona filiorum illius Jerusalem, quæ sursum libera est mater nostra²; hæc sunt enim quodam modo hæreditaria, in quibus sumus « Hæredes Dei, cohæredes autem Christi³: » alia vero quæ possunt accipere⁴ etiam filii concubinarum, quibus

¹ 1 Cor. xiii, 3. — ² Galat. iv, 26. — ³ Rom. viii, 17.

Judæi carnales et schismatici vel hæretici comparantur. Quamvis enim scriptum sit: « Ejice ancillam et filium ejus: » neque enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac¹: » et Abraham dixerit Deus: « In Isaac vocabitur tibi semen²; » quod sic est Apostolus interpretatus, ut diceret: « Id est, » non qui filii carnis, hi filii Dei, sed filii promissionis deputantur in semine³; » ut intelligeremus semen Abraham secundum Isaac propter Christum ad Dei filios pertinere, qui sunt corpus Christi et membra, id est, Ecclesia Dei una, vera, germana, catholica, tenens piam fidem; non eam quæ per elationem vel timorem, sed eam quæ per dilectionem operatur⁴: tamen etiam filios concubinarum quando a filio suo Isaac dimisit Abraham, nonnulla eis largitus est munera, ne relinquerentur omni modo inanes, non ut tenerentur hæredes. Sic enim legimus: « Dedit autem Abraham omnem censum suum Isaac filio suo, et » filiis concubinarum suarum dedit Abraham munera, et » dimisit eos ab Isaac filio suo⁵. » Si ergo filii sumus liberæ Jerusalem, alia dona exhæredatorum, alia intelligamus hæredum. « Hi enim hæredes sunt, quibus dicitur: Non » enim accepistis spiritum servitutis iterum in timorem, » sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater⁶. »

XXVI. Clamemus ergo spiritu charitatis, et donec veniamus ad hæreditatem, in qua semper maneamus, liberali amore simus, non servili timore patientes. Clamemus, quandiu pauperes sumus, donec illa hæreditate ditemur. Magna quippe inde pignora accepimus, quod ad nos ditandos pauper factus est Christus, quo in supernas divitias exaltato, missus est qui sancta desideria nostris cordibus inspiraret Spiritus sanctus. Horum pauperum adhuc cre-

¹ Gal. iv, 30. — ² Gen. xxi, 10. — ³ Rom. ix, 7, 8. — ⁴ Gal. v, 6. — ⁵ Gen. xxv, 6. — ⁶ Rom. viii, 15.

dentium, nondum contemplantium; adhuc sperantium, nondum tenentium; adhuc desiderio suspirantium, nondum felicitate regnantium; adhuc esurientium et sitiendum, nondum satiatorum: horum ergo « Pauperum patientia non peribit in æternum¹: » non quia et illic patientia erit, ubi quod toleretur non erit; sed « Non peribit, » dictum est, quia infructuosa non erit. Fructum autem habebit æternum, ideo non peribit in æternum. Qui enim laborat inaniter, cum eum spes fefellerit, propter quam laborabat, merito dicit: Perdidi tantum laborem: quisquis vero ad sui laboris promissa pervenerit, gratulans dicit: Non perdidi laborem meum. Dicitur ergo labor non perisse, non quia manet perpetuus; sed quia non est inaniter fusus. Sic et patientia pauperum Christi, sed ditandorum hæredum Christi, non peribit in æternum; non quia et illic patienter ferre jubebimur, sed quia pro iis quæ hic patienter pertulimus, æterna beatitudine perfruemur. Non dabit finem sempiternæ felicitati, qui donat temporalem patientiam voluntati: quia utrumque munus donatæ donatum est charitati.

¹ Psal. ix, 19.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE SYMBOLO.

AD CATECHUMENOS

SERMO I.

I. ACCIPITE, filii, regulam fidei, quod Symbolum dicitur. Et cum acceperitis, in corde scribite, et quotidie dicite apud vos: antequam dormiatis, antequam procedatis, vestro Symbolo vos munite. Symbolum nemo scribit ut legi possit: sed ad recensendum, ne forte deleat oblivio quod tradidit diligentia, sit vobis codex vestra memoria. Quod audituri estis, hoc credituri: et quod credideritis, hoc etiam lingua reddituri. Ait enim Apostolus: « Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem¹. » Hoc est enim Symbolum, quod recensuri estis et reddituri. Ista verba quæ audistis, per divinas Scripturas sparsa sunt: sed inde collecta et ad unum redacta, ne tardorum hominum memoria laboraret, ut omnis homo possit dicere, possit tenere quod credit. Numquid enim modo solummodo audistis, quia Deus omnipotens est? Sed incipitis eum habere Patrem, quando nati fueritis per Ecclesiam matrem.

¹ Rom. x, 10.